

DILEMATICKE PRIENIKY SOCIÁLNEJ FILOZOFIE LIBERALIZMU, SOCIALIZMU A KREŠŤANSTVA

DILEMATIC PENETRATIONS SOCIAL PHILOSOPHY OF LIBERALISM, SOCIALISM AND CHRISTIANITY

LUDOVÍT SPUCHLÁK

ABSTRAKT

Filozofia a myslenie je úzko prepojená ľudská entita so sociálnym bytím, ktorá nám pomáha pochopiť potreby jednotlivca, ako aj celého spoločenstva. Učí nás riešiť sociálne problémy a pomáha chápať súvislosti sociálnych potrieb a potrieb štátu.

Kľúčové slová: sociálna práca, sociálna filozofia, kresťanská filozofia, štát,

ABSTRACT

Philosophy and thinking is a closely connected human entity with social being, which helps us understand the needs of the individual as well as the entire community. It teaches us to solve social problems and helps us understand the connections between social needs and the needs of the state.

Keywords: social work, social philosophy, Christian philosophy, state

Úvod

Sociálna filozofia vychádza z toho, že človek je starší ako štát, a vytvára teóriu „pred štátneho“ prirodzeného stavu človeka, v tomto vnímaní bol človek svojim vlastným pánom. V rozmeroch sociálnej filozofie môžeme hovoriť o rôznych komunikačných kontextoch. Ide o filozofické teórie v oblasti duchovnej produkcie, ktoré nadobúdajú konečný tvar v dialógu kompetentných v procese potvrdzovania a kritiky názorov prednesených kritik súhlasu, či nesúhlasu. Ak sa zameriame na sociologický dôvod, tu sú teórie produkované v rámci inštitúcií, ktorých zmysel

je založený na svojej rozšírenej reprodukcii. (Berlin, 1993) Tu takmer vždy ide o špecifický pomer kooperatívnosti a súťaživosti. Pochopeniu sociálnych kontextov v rámci deskripcie zmyslu a povahy sociálnej filozofie a pochopenia podstaty sociálnej filozofie liberalizmu, kde sa dôraz kladie na ochranu osobnej slobody jednotlivca s podstatným zameraním sa na sociálnu spravodlivosť dospejeme pochopením prienikov sociálnych filozofických smerov.

V kresťanskej sociálnej filozofii je podstatou kresťanské sociálne učenie a skúmanie spoločenského života z hľadiska jeho mravnej podoby. Je založená na viere a v nej hľadá východiská a riešenia sociálnych problémov. Ťažiskom kresťanskej sociálnej filozofie sú sociálne encykliky, v ktorých sa pojednáva o riešení nastolených aktuálnych sociálnych problémov spoločnosti v prospech jednotlivca, ako aj celej spoločnosti. (Akimjak, 2015)

Na druhej strane filozofia liberalizmu pvtne súvisela s britským empirizmom, neskôr pod vplyvom filozofa Immanuela Kanta (1724 – 1804) sa vyvíjala ako reakcia na novoveký absolutizmus. Človek mal neobmedzenú vnútornú slobodu a bez prekážok slobodne nakladal s vlastníctvom. Keď bol človek ohrozovaný iným človekom slobodne si založil slobodnú zmluvu o štáte. Štát však zostal zodpovedný za svoje právomoci ľudu, ktorý si ho slobodne zvolil. (Leško, 2010) Liberalizmus dohliada nad štátnou mocou práve rozdelením moci na zákonodarnú/legislatívnu, či výkonnú moc štátu, ktorá má byť stanovená v zmysle politickej demokracie, tú predstavuje parlament. Vládna moc, má byť viazaná na zákony a má sa zodpovedať legislatíve toho - ktorého štátu. Súdna moc, má byť nezávislá, pričom je podriadená zákonom.

Je jasné, že sloboda je limitovaná a korigovaná aj v liberalizme. Z uvedených dôvodov má štát byť predovšetkým právnym štátom, pričom úlohou práva je vymedzovať slobodu jedného človeka po hranice druhého človeka a chrániť ju. Tu sa pripája úloha brániť štát pred vonkajšími nepriateľmi, prostredníctvom armády a vytvárať s ostatnými štátmi dobré vzťahy prostredníctvom zahraničnej politiky jednotlivých štátov. Cez to všetko zostávajú v zásade všetky slobody jednotlivcov. Liberalizmus si získal zásluhy o takzvané práva na slobodu, ktoré obhajoval ako predštátne práva človeka proti zásahom štátu. V liberalizme ide predovšetkým o slobodu jednotlivca, slobodu vlastníctva, slobodu názoru, slobodu svedomia, slobodu učenia, slobodu prejavu... Uvedené práva na slobodu ako uvádza Berlín (1993) sú priestorom na vonkajšiu slobodu, v ktorej si každý môže robiť, podľa vlastného uváženia. Liberálny štát je teda súradnicový systém koexistujúcich slobôd (lat. liber = slobodný).

Klasický liberalizmus zastáva názor, že keď každý robí to čo chce, v priestore kde je zaručené právo na slobodu, automaticky vzniká najlepší možný stav, najväčšie možné šťastie čo najväčšieho počtu ľudí žijúcich v liberálnom štáte. Za veľmi dôležitú súčasť liberalizmu považuje ponuku a dopyt, ktoré spolu tvoria trhové hospodárstvo, tie následne podľa neho regulujú celé hospodárstvo a ekonomické fungovanie štátu. Liberalizmus pre všetky oblasti spoločnosti požaduje, aby sa všetkému ponechal voľný priebeh. Zlo podľa liberalizmu, vzniká len vtedy, ak štát zasahuje do jeho procesov, ktoré sa štátu priamo nedotýkajú. Za predpokladu, že by štát ponechal veciam voľný priebeh, aby sa udalosti diali spontánne, mechanizmy by sa automaticky postarali o dosiahnutie spoločnosti dobra s absenciou zla. Hodnoty, ktoré liberalizmus zdôrazňoval v minulosti, majú podstatný význam aj v dnešnej dobe súčasného sveta. Tu opäť spomenieme vyššie uvedeného filozofa Immanuela Kanta, ktorého úvaha liberálnej tradície zdôrazňovala, že vnútorná, morálne významná sloboda potrebuje právne obmedzený priestor. Pričom emancipáciu človeka môže napokon realizovať len človek samotný. (Kusín, 2003) Toto dedičstvo sociálnej filozofie pod vplyvom liberalizmu má dnes viaceré charaktery, napríklad neoliberalizmus, ktorý sa nezameriava iba na myšlienky neobmedzenej slobody trhového hospodárstva, ale aj na myšlienky o sociálnom trhovom hospodárstve v štáte. Ďalším smerom je kritický realizmus, ktorý hlása otvorenú spoločnosť. Kritický realizmus hovorí o takzvanom riadenom konflikte, zvlášť medzi politickými stranami v štruktúre štátu. Pomocou neho dochádza automaticky k čo najlepším riešeniam danej situácie, vrátane politickej. Pre liberálnu teóriu vo všetkých jej variantoch je typické presvedčenie, že nie je nutné pýtať na bytostné určenie človeka, čo otázky smerujúce na obsah spoločného dobra.

Ak zameriame svoju pozornosť na filozofiu socializmu, môžeme konštatovať, že mala rôzne podoby, avšak spoločnými základnými tendenciami boli sociálna spravodlivosť, t.j. je rovnosť teda každá nerovnosť je nespravodlivosť a vnímanie, že súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov vedie k nerovnosti, preto ich treba socializovať, to jest previesť do spoločného vlastníctva všetkých ľudí štátu. Problém človeka bol v sociálnej filozofii a socializme chápaný v perspektíve analýzy ľudskej práce. Ľudská práca je charakterizovaná stavom výrobných síl a výrobných vzťahov v spoločnosti. Takto je človek riadený niečím nadindividuálnym, teda materiálnymi podmienkami spoločenskej výroby v spoločnosti. Vlastným charakterom nie je individualitou, ale druhovou bytosťou spoločnosti, v ktorej žije. Sociálni filozofi konštatujú, že pravou podstatou človeka je druh. Tu je potrebné zamerať sa aj na pôvod triedneho protikladu, ktorý je v súkromnom vlastníctve výrobných prostriedkov. Tie vedie od možnosti

disponovať vecami k možnosti disponovať ľuďmi v spoločnosti. V súčasnosti vidíme, že triedne protiklady nadobúdajú extrémnu podobu v kapitalizme. Podľa predstaviteľov opisovaného smeru kapitál vzniká tým, že kapitalista okráda námezdného robotníka o nadhodnotu jeho práce. Na druhej strane sa však v modernom výrobnom procese proletariát vyvíja a zakladá tzv. pokrokovú triedu, sa tak stáva nositeľom revolučného myslenia v spoločnosti. Jeho predstavitelia tvrdia, že proletariát v revolúcii rozbije kapitalistické výrobné vzťahy, skonfiškujú výrobné prostriedky a celý kapitál majiteľov, socializuje výrobné prostriedky a zavedie tzv. beztriednu spoločnosť. Tu uvádzame, že západní socialisti, zvlášť sociálna demokracia, prijali do svojej koncepcie socializmu podstatné myšlienky liberálnej tradície. Postavili sa na pôdu liberálnej, politickej demokracie a práv na slobodu. Usilovali sa spolu s kresťansko-sociálnym hnutím o to, aby sa k liberálnym právam na slobodu pridali aj základné sociálne práva a istoty v štáte. (Akimjak, 2015) Tu sa zamyslime nad cestou sociálneho štátu, alebo sociálnej demokracie, pričom obidve cesty sú vo vzájomnom protiklade. Zástancovia sociálnej demokracie kritizujú zástancov sociálneho štátu z tendencii k centralizmu štátu. Pričom zástancovia sociálneho štátu poukazujú na to, že demokratizácia všetkých oblastí ľudského života je neprebádaná, preto by mohla viesť opäť k nerovnostiam medzi jednotlivcami v spoločnosti.

Vnímanie sociálnej kresťanskej filozofie je prepojené s učením Aristotela a s tvrdeniami Tomáša Akvinského zastáva názor, že v sociálnej praxi je možné určovať prostriedky k cieľu rozumne len vtedy, keď cieľ vieme zreteľne charakterizovať. Cieľom tejto filozofie je spoločné dobro všetkých ľudí žijúcich v danom spoločenskom zriadení. Otázka spoločného dobra vedie k otázke o človeku. Ak má spoločné dobro v sociálnej spolupráci umožňovať osobné dobro všetkých členov spoločnosti, je potrebné zamerať sa na to, v čom spočíva samotné spoločné dobro. Kresťanská sociálna filozofia vychádza z antropológie, zo systematického osvojovania si tradičného filozofického problému človeka, pričom klasická filozofia chápe človeka ako osobu, ako dušu, ktorá je súčasťou ľudského tela. Ľudská sebarealizácia je možná len za predpokladu vzájomnej spolupráce, čo je základným princípom sociálnej solidarity. Cieľom spolupráce nie je spoločnosť ako taká, ale osoba, tu myslíme každého jednotlivca. Pre vývoj sociálnej náuky Katolíckej cirkvi bola podstatná tá skutočnosť, že Tomáš Akvinský (1225 – 1274) prevzal sociálnu etiku Aristotela (382 – 322) a ďalej ju rozvíjal. Týmto má kresťanská sociálna etika filozofický základ, ktorý bol budovaný v priebehu niekoľkých storočí. V 19. storočí bola sociálna filozofia aplikovaná na sociálnu situáciu rannej kapitalistickej spoločnosti, pričom učiteľský úrad Katolíckej cirkvi nadväzujúc na túto tradíciu, ktorá sa stala

predmetom svojho hlásania prostredníctvom vydania veľkej sociálnej encykliky pápeža Leva XIII.

Tu pozorujeme podstatný rozdiel kresťanskej filozofie a vyššie opisovaným liberalizmom, ktorý naopak vychádza z individualistickej snahy o šťastie. Individuálna snaha o šťastie má byť zabezpečená automaticky trhovým mechanizmom, na rozdiel od socializmu, ktorý chápe človeka ako druh, pričom cieľom človeka podľa socializmu je spoločnosť, bez triednych rozdielov. (Akimjak, 2015) Kresťanská sociálna filozofia pokladá človeka za sebaúčel, pričom obhajuje a do popredia stavia osobný princíp. Tu je možné tvrdiť, že kresťanská sociálna filozofia požaduje solidárne umožňovanie sebarealizácie všetkým jednotlivcom, pričom princíp solidarity výrazne zdôrazňuje ako dôležitý faktor smerovania spoločnosti. Tu je v popredí subsidiárny charakter spoločnosti.

Sociálna filozofia je považovaná za filozofické skúmanie sociálneho života jednotlivca a skupiny. Toto skúmanie vyúsťuje do filozofickej reflexie spoločenského života. V sociálnej filozofii ide o presadzovanie takých noriem, ktoré majú za úlohu rozvíjať a formovať jednotlivcov a spoločnosť na dosiahnutie pozitívneho rastu spoločenského života, pričom ide o tvorbu ľudsky zmysluplnej reality, vo svojom relatívne uzavretom celku predstavuje systém sociálneho myslenia sprostredkovaného filozofickým pojmovo-kategoriálnym aparátom, jeho gnozeologickým, metodologickým a axiologickým potenciálom. Neznamená to, že sa sociálna filozofia s týmito formami duchovných aktivít stotožňuje. Ako bolo vyššie uvedené, má svoju relatívnu samostatnosť, vymedzený okruh problémov, svoj status v systéme sociálneho poznania, svoj zmysel a povahu. Prostredníctvom nich vypovedá na úrovni teoretických abstrakcií o sociálnej realite s cieľom zmocniť sa podstaty tejto reality, vnútorných zákonitostí jej diania a takto identifikovať príčiny sociálnych zmien, zvrátov, kvalitatívnych skokov, vzniku a zániku jej jednotlivých fenoménov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

AKIMJAK, A. 2015. *Sociálna filozofia*. Levoča: MTM - Levoča, 2015. 164 s. ISBN 978-80-89736-38-6.

BERLIN, I., et al. 1993. *O slobode a spravodlivosti*. Bratislava: Archa, 1993. ISBN 80-7115-047-9.

BURAJ, I. a kol. 1993. Sociálna filozofia. Vybrané kapitoly a texty. Bratislava, 1993. ISBN 80-223-0591-X.

FABIAN, A. 2001. *Sociálne aspekty utrpenia*. In: Duchovný pastier, roč. 82, 2001, č. 2, s. 67-72. ISSN 0139-861X.

KUSÍN, V. 2003. *Sociálna filozofia v dejinných reflexiách*. Bratislava: OZ SP, 2003. 159 s. 80-968927-0-3.

LEŠKO, V. et al. 2010. *Dejiny filozofie ako filozofický problém*. Košice: Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2010. 403 s. ISBN 978-80-8152-114-0 (e - publikácia).

SPUHLÁK Ľ. 2014. Duchovná, pedagogická a sociálna starostlivosť v oblasti prevencie kriminality rómskej mládeže. Verbum : Ružomberok. 2014. 71 s. ISBN 978-80-561-0203-9.

KONTAKT

Pplk. PaedDr. ThDr. **ĽUDOVÍT SPUHLÁK**, PhD.

Fakulta sociálnych štúdií

Katedra pedagogických disciplín

Vysoká škola Danubius

ludovicuss@gmail.com